

POSTANOWIENIE

Dnia 26 października 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dariusz Zawistowski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Dariusz Dończyk

SSN Grzegorz Misiurek

w sprawie z powództwa U. L.

przeciwko Bankowi spółce akcyjnej w W.

o zapłatę,

na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 26 października 2022 r.,

na skutek skargi kasacyjnej strony pozwanej

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie

z dnia 10 lipca 2019 r., sygn. akt VI ACa 1712/17,

1. uznaje za nieistniejące postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 kwietnia 2022 r.

2. przedstawia akta sprawy Prezesowi Sądu Najwyższego kierującego pracą Izby Cywilnej celem przydzielenia ponownie do rozpoznania zawiadomienia członka składu wyznaczonego do rozpoznania sprawy o okolicznościach uzasadniających wyłączenie go od udziału w sprawie.

UZASADNIENIE

W piśmie z dnia 21 kwietnia 2022 r. członek składu wyznaczonego do rozpoznania skargi kasacyjnej przez Prezesa Sądu Najwyższego kierującego pracą Izby Cywilnej złożył zawiadomienie o przyczynach uzasadniających jego

wyłączenie od rozpoznania sprawy. Wskazał, że z pozwanym w sprawie bankiem zawarł umowę kredytu, a postanowienia tej umowy są zbieżne z postanowieniami umowy kredytowej stanowiącej przedmiot rozstrzygnięcia w sprawie, w której została wniesiona skarga kasacyjna. Wskazał również, że z pozwanym bankiem prowadzi negocjacje ugodowe, w związku z zawartą umową zawierającą klauzule niedozwolone i nie wyklucza możliwości wystąpienia z roszczeniami przeciwko bankowi na drogę postępowania sądowego. W ocenie sędziego, może to wywołać wątpliwości co do jego bezstronności w postępowaniu, w którym jest rozpoznawana skarga kasacyjna banku. Sąd Najwyższy postanowieniem z dnia 26 kwietnia 2022 r. oddalił wniosek sędziego o wyłączenie go od orzekania w sprawie (dalej - postanowienie z 26.04.22). Powyższe postanowienie zostało wydane w składzie jednoosobowym przez osobę powołaną do pełnienia urzędu sędziego Sądu Najwyższego na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa (dalej - KRS) ukształtowanej na mocy ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa (Dz. U. z 2018 r., poz. 3, dalej - ustawa nowelizująca z 8 grudnia 2017 r.). Wydanie postanowienia z 26.04.22 wpłynęło bezpośrednio na ukształtowanie składu sądu rozpoznającego skargę kasacyjną (sądu orzekającego w sprawie).

Zgodnie z art. 45 ust. 1 Konstytucji, każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd. W świetle art. 8 ust 2 Konstytucji, jej przepisy stosuje się bezpośrednio, chyba że Konstytucja stanowi inaczej. Sądy należące do organów władzy państwowej mają zatem obowiązek bezpośredniego stosowania art. 45 ust. 1 Konstytucji. Oznacza to powinność dokonywania z urzędu oceny, czy sąd orzekający w sprawie jest sądem, o którym mowa w art. 45 ust. 1 Konstytucji. Stanowi to dla stron postępowania ustrojową gwarancję prawa do rzetelnego procesu sądowego. Zagwarantowane w Konstytucji prawo do sądu nie może być bowiem rozumiane jedynie jako prawo do rozpoznania sprawy przez sąd właściwy rzeczowo, miejscowo i funkcjonalnie. Obejmuje ono również prawo do rozpoznania sprawy przez sąd, który orzeka we właściwym składzie (zob. uzasadnienie uchwał Sądu Najwyższego z 5 grudnia 2019 r., III UZP 10/19 i z 16 lutego 2021 r., III CZP 9/20).

Regulacja zawarta w art. 45 ust. 1 Konstytucji jest zbieżna z postanowieniami art. 47 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej (dalej - Karta Praw Podstawowych). W myśl tego przepisu, każdy, kogo prawa i wolności zagwarantowane przez prawo Unii zostały naruszone, ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie, przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony uprzednio na mocy ustawy. Tożsamą treść ma art. 6 ust.1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284; dalej - Konwencja). W orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE) oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (ETPCz) zostało utrwalone stanowisko, że pojęcie sądu ustanowionego uprzednio na mocy ustawy w rozumieniu art. 47 Karty Praw Podstawowych i art. 6 Konwencji odnosi się do składu sądu orzekającego. Z treści tych przepisów w orzecznictwie TSUE wyprowadzono obowiązek dokonywania przez sąd z urzędu kontroli, czy jego skład spełnia wymogi sądu ustanowionego uprzednio na mocy ustawy, gdyż jest to konieczne w kontekście zaufania, które sądy społeczeństwa demokratycznego muszą wzbudzać u jednostki (wyrok TSUE z 26 marca 2020 r., w połączonych sprawach E. Simpson przeciwko Radzie Unii, C- 542/18 i HG przeciwko Komisji Europejskiej C- 543/18).

Orzekanie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony uprzednio na mocy ustawy stanowi podstawę prawa do rzetelnego procesu, które należy do praw podstawowych jednostki. Nakłada to na każdy sąd obowiązek zbadania, czy w konkretnej sprawie jego skład gwarantuje stronom postępowania realizację prawa do rzetelnego procesu. W każdym przypadku, w którym skład sądu powęźmie uzasadnioną wątpliwość w tym zakresie, konieczne jest stwierdzenie, że rozpoznanie sprawy przez ten skład nie naruszy prawa stron do rozpoznania sprawy przez bezstronny i niezawisły sąd spełniający jednocześnie wymogi sądu ustanowionego uprzednio na mocy ustawy.

W rozpoznawanej sprawie było oczywiste, że postanowienie z 26.04.22 w przedmiocie wyłączenia jednego z członków składu zapadło w warunkach nieważności postępowania. Postanowienie to zostało bowiem wydane w składzie jednoosobowym przez osobę powołaną do pełnienia urzędu sędziego Sądu Najwyższego w okolicznościach, których dotyczy uchwała składu połączonych Izb

Cywilnej, Karnej oraz Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z 23 stycznia 2020 r. (BSA I-4110-1/20, OSNC 2020, nr 4, poz. 34, dalej – uchwała Trzech Izb SN z 20.03.20), w której Sąd Najwyższy stwierdził, że sprzeczność składu sądu z przepisami prawa w rozumieniu art. 379 pkt 4 k.p.c. zachodzi m.in. wtedy, gdy w składzie sądu bierze udział osoba powołana na urząd sędziego Sądu Najwyższego na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa ukształtowanej w trybie określonym przepisami ustawy z 8 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2018 r., poz. 3). Powyższa uchwała stanowi zasadę prawną (art. 87 § 1 ustawy z 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym, jedn. tekst: Dz. U. z 2021 r., poz. 1904, dalej – ustawa o SN) i zachowuje moc wiążącą każdy skład Sądu Najwyższego pomimo wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 20 kwietnia 2020 r., U 2/20 (OTK-A 2020, poz. 61) . Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym skargę kasacyjną podziela w tym zakresie argumentację przytoczoną w szczególności w uzasadnieniu uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 22 czerwca 2022 r., I KZP 2/22 (OSNKW 2022, nr 6, poz. 22), uzasadnieniu uchwały Sądu Najwyższego z 5 kwietnia 2022 r., III PZP 1/22 oraz w wyrokach Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 22 lipca 2021 r., nr 43447/19, Reczkowicz przeciwko Polsce, z 8 listopada 2021 r., nr 49868/19 i 57511/19, Dolińska-Ficek i Ozimek przeciwko Polsce i z 3 lutego 2022 r., nr 1469/20, Advance Pharma Sp. z o.o. przeciwko Polsce.

Wadliwość postanowienia z 26.04.22 nie ogranicza się jednak wyłącznie do wydania go w warunkach nieważności postępowania. W wyrokach z 8 listopada 2021 r., nr 49868/19 i 57511/19, Dolińska-Ficek i Ozimek przeciwko Polsce i z 3 lutego 2022 r., nr 1469/20, Advance Pharma Sp. z o.o. przeciwko Polsce, Europejski Trybunał Praw Człowieka stwierdził, że z uwagi na udział w postępowaniu nominacyjnym Krajowej Rady Sądownictwa ukształtowanej przepisami ustawy nowelizującej z 8 grudnia 2017 r., interwencji władzy ustawodawczej w toczące się postępowanie nominacyjne w celu pozbawienia praktycznego znaczenia kontroli sądowej wyniku tego postępowania i wręczenia przez Prezydenta RP aktu powołania do pełnienia urzędu sędziego Sądu Najwyższego mimo wcześniejszego wstrzymania przez Naczelny Sąd

Administracyjny wykonania uchwały Krajowej Rady Sądownictwa o przedstawieniu kandydatów do powołania do pełnienia urzędu sędziego Sądu Najwyższego i w związku z następczym uchyleciem tej uchwały przez Naczelny Sąd Administracyjny, doszło do podważenia legitymacji sądu utworzonego z powołanych w ten sposób sędziów. W konsekwencji Europejski Trybunał Praw Człowieka przyjął, że Sąd Najwyższy – Izba Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych oraz Sąd Najwyższy – Izba Cywilna, orzekający w składach złożonych z powołanych w ten sposób sędziów, został pozbawiony przymiotu sądu ustanowionego ustawą w rozumieniu art. 6 ust. 1 Konwencji, co skutkowało naruszeniem tego postanowienia przez Rzeczpospolitą Polską. Europejski Trybunał Praw Człowieka uznał również, że wady w postępowaniach nominacyjnych prowadzonych w zakresie powołania do pełnienia urzędu sędziego Sądu Najwyższego mają charakter systemowy i będą rzutować na badanie podobnych skarg złożonych lub kierowanych do Trybunału w przyszłości. Skutków wadliwości tych postępowań nie znosi możliwość wykorzystania przez strony postępowania środka (tzw. testu bezstronności sędziego), o którym mowa w art. 29 § 4-25 ustawy o SN, w brzmieniu nadanym ustawą z 9 czerwca 2022 r. (Dz.U. poz. 1259). Powyższe uregulowanie przewiduje bowiem dodatkowy środek prawny, zawierający ograniczenia dotyczące terminu i podstawy do jego zastosowania, co nie może ograniczać uprawnień stron i sądu rozpoznającego sprawę, odnoszących się do możliwości stwierdzenia, czy skład sądu spełnia wymogi wynikające z art. 45 ust. 1 Konstytucji, art. 47 Karty Praw Podstawowych i art. 6 Konwencji.

Z utrwalonego orzecznictwa TSUE wynika, że zgodnie z art. 52 ust. 3 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej w zakresie, w jakim Karta zawiera prawa, które odpowiadają prawom zagwarantowanym w Konwencji, ich znaczenie i zakres są takie same jak praw przyznanych przez Konwencję. Art. 47 akapit pierwszy i drugi Karty stanowią odpowiednik art. 6 ust. 1 Konwencji, a poziom ochrony przewidziany w art. 47 akapit drugi Karty Praw Podstawowych nie może być niższy niż gwarantowany przez art. 6 ust. 1 Konwencji (wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 19 listopada 2019 r., w połączonych sprawach C-585/18, C-624/18 i C-625/18, A.K. przeciwko Krajowej Radzie Sądownictwa oraz C.P. i

D.O. przeciwko Sądowi Najwyższemu, - pkt 117-118 i przytoczone tam orzecznictwo).

Postanowieniem z 2 września 2021 r., III CZP 11/21, pełny skład Izby Cywilnej Sądu Najwyższego zwrócił się do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z pytaniami prejudycjalnymi, w tym z pytaniem, czy Sąd Najwyższy, w którego kolegialnym składzie zasiadają osoby powołane do pełnienia urzędu sędziego Sądu Najwyższego z naruszeniem podstawowych reguł prawa dotyczących powoływania sędziów Sądu Najwyższego, jest sądem niezawisłym, bezstronnym, ustanowionym uprzednio na mocy ustawy i sądem zapewniającym jednostkom skuteczną ochronę prawną w dziedzinach objętych prawem Unii Europejskiej na gruncie art. 2, art. 6 ust. 1 i 3 oraz art. 19 ust. 1 drugi akapit Traktatu o Unii Europejskiej w związku z art. 47 Karty i art. 267 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Pytanie to odnosi się wprost do statusu kolegialnych składów Sądu Najwyższego, jednakże jego przedstawienie było związane ze stwierdzeniem w postanowieniu z dnia 2 września 2021 r., że osoby, których dotyczy uchwała Trzech Izb SN z 23.01.20 r. zostały powołane do pełnienia urzędu sędziego Sądu Najwyższego z rażącym naruszeniem prawa.

Z tych względów konieczne było dokonanie przez Sąd Najwyższy oceny, jakie znaczenie dla ukształtowania składu Sądu Najwyższego w rozpoznawanej sprawie ma wydanie przez Sąd Najwyższy postanowienia z 26.04.22 w jednoosobowym składzie, w którym zasiadała osoba powołana do pełnienia urzędu sędziego Sądu Najwyższego na wniosek KRS utworzonej na podstawie przepisów ustawy nowelizującej z 8 grudnia 2017 r. i stwierdzenia, że to powołanie nastąpiło z rażącym naruszeniem przepisów. Rozstrzygnięcie tej kwestii wymagało uwzględnienia, że postanowieniem z 21 maja 2019 r. (III CZP 25/19) Sąd Najwyższy w składzie siedmiu sędziów Sądu Najwyższego przedstawił TSUE do rozstrzygnięcia pytanie prejudycjalne, którego istota dotyczy zagadnienia, czy istnieje w znaczeniu prawnoprocesowym postanowienie Sądu Najwyższego wydane w jednoosobowym składzie, w którym zasiada osoba powołana do pełnienia urzędu sędziego Sądu Najwyższego pomimo zaskarżenia uchwały KRS obejmującej wniosek o powołanie tej osoby do pełnienia urzędu sędziego Sądu Najwyższego i niezakończenia postępowania przed Naczelnym Sądem

Administracyjnym do chwili doręczenia aktu powołania. TSUE w wyroku z 6 października 2021 r. (wyrok Wielkiej Izby w sprawie C-487/19) orzekł, że Artykuł 19 ust. 1 akapit drugi TUE oraz zasadę pierwszeństwa prawa Unii należy interpretować w ten sposób, że sąd krajowy rozpoznając wniosek o wyłączenie sędziego zgłoszony w związku z odwołaniem, w którym sędzia sądu umocowanego do dokonywania wykładni i stosowania prawa Unii kwestionuje decyzję o przeniesieniu go bez jego zgody, powinien – gdy taka konsekwencja jest z punktu widzenia danej sytuacji procesowej nieodzowna dla zagwarantowania pierwszeństwa prawa Unii - uznać za niebyłe postanowienie na mocy którego organ orzekający w ostatniej instancji i w składzie jednego sędziego odrzucił to odwołanie, jeżeli z całokształtu warunków i okoliczności, w jakich został przeprowadzony proces powołania tego sędziego orzekającego jednoosobowo, wynika, że owo powołanie nastąpiło z rażącym naruszeniem podstawowych norm stanowiących integralną część ustroju i funkcjonowania rozpatrywanego systemu sądownictwa oraz że zagrożona jest prawidłowość skutku, do którego doprowadził wspomniany proces, przez co w przekonaniu jednostek mogły powstać uzasadnione wątpliwości co do niezawisłości i bezstronności sędziego, o którym tu mowa, wobec czego owego postanowienia nie można uznać za wydane przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony uprzednio na mocy ustawy w rozumieniu przywołanego powyżej art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE.

Niezależnie od faktu, że postępowanie w sprawie III CZP 25/19 (obecnie III CZP 1/22) nie zostało dotychczas zakończone oraz znaczenia, jakie może mieć uchwała powiększonego składu Sądu Najwyższego w tej sprawie, a także bez względu na przyczyny, z powodu których uchwała w sprawie III CZP 1/22 nie została dotychczas wydana, należało uwzględnić, że TSUE w powołanym wyżej wyroku z 6 października 2021 r. dokonał wykładni prawa Unii Europejskiej w sposób wiążący dla każdego sądu. Każdy sąd państwa członkowskiego Unii Europejskiej ma zatem obowiązek stosowania prawa Unii zgodnie z tą wykładnią i z uwzględnieniem zasady pierwszeństwa prawa Unii. W powołanym wyżej wyroku TSUE przesądził, że powołanie do pełnienia urzędu sędziego Sądu Najwyższego z rażącym naruszeniem podstawowych norm stanowiących integralną część ustroju i funkcjonowania rozpatrywanego systemu sądownictwa może stanowić podstawę

uznania za niebyłe postanowienia wydanego przez taką osobę, która zasiada w składzie jednoosobowym, jeżeli spełnione są dalsze warunki, o których mowa w tym wyroku. W rozpoznawanej sprawie dokonanie oceny w tym zakresie było konieczne tym bardziej, że przedmiot postępowania wiąże się wprost ze stosowaniem prawa Unii. Spór toczy się bowiem pomiędzy konsumentem i bankiem w związku z zawartą umową kredytu bankowego.

W ocenie Sądu Najwyższego rozpoznającego skargę kasacyjną, powołanie na stanowisko sędziego Sądu Najwyższego osoby, która tworzyła skład Sądu Najwyższego w dniu 26 kwietnia 2022 r., nastąpiło z rażącym naruszeniem przepisów regulujących proces powoływania do pełnienia urzędu sędziego Sądu Najwyższego. Sąd Najwyższy podziela w pełni argumentację przytoczoną w tym zakresie w orzecznictwie Sądu Najwyższego (zob. w szczególności postanowienie pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z 2 września 2021, III CZP 11/21 i uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 2 czerwca 2022 r., I KZP 2/22). W orzeczeniach tych podkreślono w szczególności, że sposób ukształtowania Krajowej Rady Sądownictwa na podstawie ustawy nowelizującej z 8 grudnia 2017 r. spowodował, że udział tego organu w procedurze nominacyjnej wywołuje zasadnicze zastrzeżenia co do legalności działania KRS. Jest to wynikiem wyboru sędziów do KRS w sposób sprzeczny z uregulowaniem zawartym w art. 187 ust. 1 Konstytucji, a także dokonania wyboru nowych członków KRS przed upływem kadencji dotychczasowych członków KRS, mimo że okres kadencji sędziów wybieranych do KRS określa Konstytucja. W orzecznictwie wskazano również, że obwieszenie Prezydenta RP o wolnych stanowiskach sędziowskich w Sądzie Najwyższym, na podstawie ustawy nowelizującej z 8 grudnia 2017 r., nie było prawidłowe, gdyż ta czynność, otwierająca procedurę nominacyjną, nie uzyskała kontrasygnaty Prezesa Rady Ministrów. Takie stanowisko wyraził także Naczelny Sąd Administracyjny w wyrokach z 6 maja 2021 r., II GOK 2/18 i z 21 września 2021 r., II GOK 10/18, stwierdzając, że obwieszczenia o wolnych stanowiskach sędziowskich w Sądzie Najwyższym dokonane w 2018 r. wymagały kontrasygnaty Prezesa Rady Ministrów. Wadliwość procedury nominacyjnej prowadzonej w 2018 r. była także wynikiem znaczącego ograniczenia sądowej kontroli procesu nominacyjnego. Mimo zmian wprowadzonych w tym zakresie przez ustawę

nowelizującą z 8 grudnia 2017 r. uchwały KRS podjęte w postępowaniach dotyczących obsadzenia stanowisk w Izbie Cywilnej i Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych Sądu Najwyższego (odpowiednio uchwały nr 330/18 i 331/18) zostały zaskarżone do Naczelnego Sądu Administracyjnego. Naczelny Sąd Administracyjny postanowieniami z 27 września 2018 r. wstrzymał wykonanie tych uchwał. Z tego względu uchwały KRS nr 330/18 i 331/18 nie mogły stanowić podstawy wniosku o powołanie do pełnienia urzędu sędziego Sądu Najwyższego do czasu zakończenia postępowania przed Naczelnym Sądem Administracyjnym. Powyższe postanowienia Naczelnego Sądu Administracyjnego z chwilą ich wydania stały się prawomocne i wiążące dla wszystkich organów, w tym Prezydenta RP i KRS. Pomimo tego KRS przedstawiła kandydatury osób wskazanych w zaskarżonych uchwałach a Prezydent RP wręczył tym osobom akty powołania do pełnienia urzędu sędziego Sądu Najwyższego.

Akty powołań, których dokonał Prezydent RP, nie spowodowały zakończenia postępowania przed Naczelnym Sądem Administracyjnym, który w związku z toczącym się postępowaniem przedstawił pytania prejudycjalne Trybunałowi Sprawiedliwości Unii Europejskiej. W wyroku z 2 marca 2021 r. TSUE stwierdził możliwość pominięcia przepisów prawa krajowego, które zmierzają do ograniczenia sądowej kontroli procesu nominacyjnego przez ograniczenie możliwości wniesienia odwołania od uchwał KRS. Fundamentalne znaczenie dla oceny stopnia naruszenia przepisów regulujących sposób powołania do pełnienia urzędu sędziego Sądu Najwyższego mają wyroki Naczelnego Sądu Administracyjnego, z 6 maja 2021 r. (II GOK 2/18), którym Naczelny Sąd Administracyjny uchylił w części uchwałę KRS nr 330/81 i z 21 września 2021 r. (II GOK 10/18), którym została uchylona w części uchwała KRS nr 331/18. Potwierdzają one w sposób jednoznaczny, że postępowania nominacyjne przeprowadzone przez KRS i zakończone podjęciem uchwał nr 330/18 i 331/18 były wadliwe w stopniu nakazującym ich uchylenie.

Uchylenie uchwał KRS nr 330/18 i 331/18 – w tym uchwały dotyczące powołania na stanowisko sędziego Sądu Najwyższego osoby, która wydała postanowienie z 26.04.22 - spowodowało, że akty powołania do pełnienia urzędu sędziego Sądu Najwyższego, których Prezydent RP dokonał w oparciu o te

uchwały nie znajdują podstawy wymaganej przez art. 179 Konstytucji. Brak tej podstawy wystąpił wprawdzie dopiero po dokonaniu aktu powołania, ale było to wyłącznie wynikiem naruszenia powołanych wyżej postanowień Naczelnego Sądu Administracyjnego z 27 września 2018 r., co w żaden sposób nie może pomniejszać wagi faktycznego braku podstawy do dokonania prezydenckiego aktu powołania do pełnienia urzędu sędziego.

Zmiany ustawowe w zakresie sposobu ukształtowania KRS, której udział w procesie nominacyjnym sędziów należy do podstawowych norm stanowiących integralną część ustroju i funkcjonowania systemu sądownictwa, wynikające z wejścia w życie ustawy nowelizującej z 8 grudnia 2017 r., doprowadziły do braku niezależności obecnej KRS od władzy politycznej. W Konstytucji powierzono KRS zadanie stania na straży niezależności sądów i niezawisłości sędziów (art. 186). Wykonywanie tego obowiązku może być realizowane skutecznie jedynie przez organ, który sam jest organem niezależnym od władzy wykonawczej i ustawodawczej. Z tego względu wadliwie ukształtowana KRS nie może gwarantować prawidłowego przeprowadzenia procedury nominacyjnej sędziów. Wskazane wyżej rażące naruszenie przepisów regulujących sposób powoływania do pełnienia urzędu sędziego Sądu Najwyższego oraz brak niezależności obecnej KRS od władzy ustawodawczej i wykonawczej mają istotne znaczenie przy dokonywaniu oceny, czy osoby powołane w takiej procedurze do pełnienia urzędu sędziego Sądu Najwyższego są w stanie spełniać wymogi niezawisłości i bezstronności w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji, art. 47 Karty Praw Podstawowych i art. 6 Konwencji.

Ocena w tym zakresie musi uwzględniać jednocześnie szerszy kontekst zmian ustrojowych dotyczących sądownictwa oraz zmian w prokuraturze i Trybunale Konstytucyjnym przeprowadzonych po 2015 r. W sądownictwie wprowadzono między innymi zmiany, które w praktyce wyeliminowały funkcjonowanie samorządu sędziowskiego, gdyż został on pozbawiony wszystkich istotnych kompetencji. Jednocześnie zwiększono radykalnie uprawnienia władzy wykonawczej w zakresie nadzoru nad funkcjonowaniem sądów i obsadą stanowisk funkcyjnych w sądach. Ukształtowano system odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów, który nie spełnia standardów niezależności, nie zapewnia jego

prawkłowego działania i nie zapewnia sędziom gwarancji prawa do obrony. W Sędzie Najwyższym zmieniono zupełnie jego strukturę. Zostały utworzone dwie nowe izby złożone wyłącznie z sędziów powołanych z udziałem KRS ukształtowanej na podstawie ustawy nowelizującej z 8 grudnia 2017 r. Powyższe zmiany zostały wprowadzone niezgodnie z konstytucyjną zasadą podziału i równoważenia się władz (art. 10 Konstytucji) oraz wbrew zapisom Konstytucji gwarantującym odrębność i niezależność władzy sądowniczej od innych władz (art. 173 Konstytucji), a także wbrew regulacji zapewniającej niezawisłość sędziów (art. 178 Konstytucji). Spowodowało to niewątpliwie, ze szkodą dla pozycji ustrojowej władzy sądowniczej, zwiększenie wpływu władzy wykonawczej na funkcjonowanie sądownictwa. W tych okolicznościach przeprowadzenie procedury nominacyjnej z rażącym naruszeniem przepisów, przez wadliwie ukształtowaną KRS (w składzie i trybie przewidzianym ustawą nowelizującą z dnia 8 grudnia 2017 r.), uzasadnia stwierdzenie, że w przekonaniu jednostek mogły powstać uzasadnione wątpliwości co do niezawisłości i bezstronności sędiego, który uczestniczył w opisanej wyżej wadliwej procedurze nominacyjnej i zasiadał w jednoosobowym składzie sądu, który wydał postanowienie z dnia 26.04.22 . Z tych względów tego postanowienia nie można uznać za orzeczenie wydane przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony uprzednio na mocy ustawy.

Przepisy o wyłączeniu sędiego zawarte w Kodeksie postępowania cywilnego tworzą jedną z instytucji, których celem jest zagwarantowanie stronie postępowania prawa do bezstronnego sądu w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji, art. 6 ust.1 Konwencji i art. 47 Karty Praw Podstawowych (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z 25 listopada 2021 r., I CSKP 524/21 i z 30 grudnia 2021 r. I CSK 197/20). Przepisy te określają podstawy wyłączenia sędiego od rozpoznania sprawy w przypadkach, gdy ze względu na przedmiot postępowania albo relację wobec stron postępowania udział sędiego w rozpoznaniu sprawy może wzbudzać uzasadnione wątpliwości co do jego bezstronności. Zatem w rozpoznawanej sprawie stwierdzenie, czy skład sądu orzekającego stanowi sąd niezawisły i bezstronny oraz zapewniający jednostkom prawo do sądu w znaczeniu konstytucyjnym, a także zapewniający jednostkom skuteczną ochronę prawną w dziedzinie objętej prawem Unii Europejskiej, było uzależnione od wyniku oceny,

czy postanowienie z 26.04.22 r., uwzględniając stopień jego wadliwości, mogło ukształtować skład sądu odpowiadający tym standardom. W ocenie sądu orzekającego, taka ocena może być uzasadniona jedynie wówczas, gdy sąd, który orzekał w przedmiocie wyłączenia sędziego jest także sądem niezawisłym, bezstronnym i ustanowionym uprzednio na mocy ustawy. Jak wyżej wskazano, tego standardu nie spełniał sąd w składzie, w którym zostało wydane postanowienie z 26.04.22 r. Już samo wydanie tego postanowienia w warunkach nieważności postępowania, co mogło być oczywiste także dla stron postępowania z uwagi na treść uchwały Trzech Izb SN z 23.01.20, uzasadnia stwierdzenie, że w przekonaniu jednostek mogła powstać wątpliwość, czy skład sądu orzekającego, ukształtowany przez postanowienie z 26.04.22, stanowi sąd bezstronny i niezawisły w znaczeniu konstytucyjnym i konwencyjnym. Przyczyny nieważności postępowania są bowiem związane z najpoważniejszymi naruszeniami przepisów postępowania lub przepisów o charakterze ustrojowym. Z tego względu w postępowaniu cywilnym obowiązuje zasada nakazująca uwzględnienie nieważności postępowania z urzędu. Nakłada to na każdy sąd obowiązek podejmowania czynności zapobiegających nieważności postępowania. Sędzia tworzący skład sądu nie może orzekać świadomie w warunkach nieważności postępowania, narażając strony tego postępowania na negatywne konsekwencje wydania wadliwego orzeczenia sądowego. Z tego względu przepisy postępowania wykładane w zgodzie z art. 45 ust. 1 Konstytucji, przy uwzględnieniu wyrażonych w Konstytucji zasad, a w szczególności zasady, że Rzeczypospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym, nie mogą uzasadniać pominięcia przez sąd orzekający oceny skutków orzeczenia wydanego w warunkach nieważności postępowania także wówczas, gdy stwierdzenie nieważności postępowania nie jest związane z rozpoznawaniem takich środków jak apelacja (art. 378 k.p.c.) lub skarga kasacyjna (art. 398¹³ k.p.c.), a istnieje możliwość uniknięcia skutków nieważności postępowania. Jest to konieczne w sytuacji, w której można stwierdzić, że sąd wydał orzeczenie w warunkach nieważności postępowania mając tego świadomość. Dokonywanie czynności jurysdykcyjnych w takich warunkach godzi bowiem w powagę władzy sądowniczej i powoduje kwalifikowaną wadliwość wydanego orzeczenia.

Nie powinno budzić wątpliwości, że nie może ukształtować składu sądu, który jest sądem bezstronnym, niezawisłym i ustanowionym uprzednio na mocy ustawy w rozumieniu art. 47 Karty Praw Podstawowych i art. 6 Konwencji orzeczenie w przedmiocie wyłączenia sędziego, którego wadliwość powoduje, że nie wywołuje ono skutków prawnych i stwarza jedynie pozór orzeczenia sądowego. Należy jednocześnie uwzględnić, że przepisy regulujące postępowanie w sprawach cywilnych nie przewidują dla stron postępowania środka prawnego, za pomocą którego jest możliwe skuteczne zakwestionowanie postanowienia w przedmiocie wyłączenia sędziego wydanego przez Sąd Najwyższy. Artykuł 53¹ k.p.c. wyłącza natomiast możliwość skutecznego złożenia wniosku o wyłączenie sędziego w oparciu o te same okoliczności, które wcześniej były już przedmiotem oceny sądu. W tej sytuacji utrzymanie fikcji związania skutkami postanowienia z 26.04.22 oznaczałoby, z uwagi na przedstawione wyżej przyczyny jego wadliwości, stworzenie zagrożenia dla osiągnięcia skutku, do którego powinno doprowadzić rozstrzygnięcie w przedmiocie wyłączenia sędziego. Tym skutkiem powinno być takie ukształtowanie składu sądu orzekającego, aby w przekonaniu jednostek skład sądu mógł im zapewniać skuteczną ochronę prawną.

Biorąc pod uwagę, że Sąd Najwyższy rozpoznający skargę kasacyjną jest zobowiązany, jako organ państwa członkowskiego Unii Europejskiej, do zapewnienia skuteczności prawa Unii Europejskiej, co wskazał wielokrotnie TSUE (zob. pkt 156-159 wyroku TSUE z 6 października 2021, C- 487/19 i powołane tam orzecznictwo) należało stwierdzić, że postanowienie z 26 kwietnia 2022 r. jest orzeczeniem nieistniejącym w sensie prawnym (postanowieniem uznanym za niebyłe zgodnie z treścią wyroku TSUE z 6 października 2021 r.).

Przyjęte wyżej stanowisko nie pozostaje w sprzeczności z przepisami prawa krajowego. W judykaturze i doktrynie prawa uznano, że nie jest wyłączona możliwość uznania orzeczenia sądowego za nieistniejące w znaczeniu prawnoprocesowym. W literaturze stwierdzono, że orzeczenie sądowe, jako akt prawnoprocesowy, może być uznane za orzeczenie nieistniejące z uwagi na brak określonego elementu konstytutywnego. Jego brak oznacza kwalifikowaną wadę orzeczenia, której istnienie powoduje, że orzeczenie nieistniejące stanowi jedynie pozór działalności jurysdykcyjnej sądu i tym samym nie wywołuje żadnych skutków

prawnych. Do tego rodzaju wad zaliczono np. wyrok, którego sentencji nie podpisał skład sądu (zob. uchwałę Sądu Najwyższego z 26 września 2000 r., III CZP 29/20). W judykaturze i doktrynie przeważa stanowisko, że orzeczenie, które nie istnieje w znaczeniu prawnoprosesowym, nie może być przedmiotem zaskarżenia. Uzasadnia to pogląd, że nieistnienie orzeczenia sąd musi uwzględniać w każdym stanie i stadium sprawy, w której takie orzeczenie zostało wydane, a także, w formie zarzutów, we wszystkich innych sprawach. Podkreśla się, że istnieje konieczność stwierdzenia przez sąd nieistnienia orzeczenia, przy każdej procesowej sposobności, która powstaje w toku prowadzonego postępowania.

Nieprawidłowe ukształtowanie składu sądu stanowi naruszenie jednej z podstawowych gwarancji prawa do rzetelnego procesu sądowego przewidzianego w art. 45 ust. 1 Konstytucji, art. 47 Karty Praw Unii i art. 6 Konwencji. Wystąpienie ryzyka nieprawidłowej obsady sądu, naruszającej prawa strony w świetle powołanych wyżej przepisów, wymaga, aby sąd, którego takie ryzyko dotyczy, podjął wszelkie możliwe środki przeciwdziałające nieprawidłowemu ukształtowaniu jego składu. W judykaturze wyrażono takie stanowisko w odniesieniu do instytucji wyłączenia sędziego (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 25 sierpnia 2022 r., II PUB 2/22 i przytoczone tam orzecznictwo). Brak jest także jakichkolwiek istotnych argumentów przemawiających za oceną, że art. 45 ust. 1 Konstytucji nie stanowi wystarczającej podstawy normatywnej do zagwarantowania stronom postępowań sądowych prawa do rzetelnego procesu na poziomie ukształtowanym przez orzecznictwo TSUE i ETPCz w odniesieniu do regulacji zawartych w art. 47 Karty Praw Podstawowych i art. 6 Konwencji. Należy zatem przyjąć, że na każdym etapie postępowania konieczne jest badanie przez sąd z urzędu, czy skład, w którym rozpoznaje sprawę spełnia wymogi tak rozumianego sądu właściwego, a w przypadku, gdy skład został ukształtowany w wyniku orzeczenia w przedmiocie wyłączenia sędziego, niezbędne jest dokonanie także oceny czy to orzeczenie zostało wydane przez sąd spełniający standardy sądu niezawisłego, bezstronnego i właściwego w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji.

Konsekwencją uznania przez Sąd Najwyższy postanowienia z 26.04.22 r. za nieistniejące jest konieczność wyznaczenia przez Prezesa Sądu Najwyższego

kierującego pracą Izby Cywilnej składu do rozpoznania zawiadomienia sędziego o zachodzącej podstawie wyłączenia.

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł, jak w postanowieniu.